

Cestovní zpráva ze zahraniční služební cesty

Účastník: Mgr. Jana Zacharová, Ředitelství ČIŽP, oddělení OMOB a CITES

Místo pracovní cesty: Haag, Nizozemí, sídlo Eurojust

Datum: 10. 4. – 12. 4. 2024

Časový průběh cesty:

10. 4. 2024 – let z Prahy do Amsterdamu, příjezd vlakem do Haagu, transport do ubytování

11. 4. 2024 – společné jednání expertní skupiny Wildlife Trade Enforcement Group – schválení agendy, představení Eurojustu, představení projektů a aktuálních případů v oblasti ochrany wildlife

12. 4. 2024 – pokračování společného jednání a diskuse pracovních skupin, cesta vlakem na letiště v Amsterdamu, odlet a přilet do Prahy

Anotace (stručný výsledek cesty):

V pořadí 46. zasedání Skupiny EU pro vymáhání práva v oblasti obchodu s ohroženými druhy (Wildlife Trade Enforcement Group – dále jen „EG“) se konalo v budově Eurojustu v Haagu ve dnech 11. – 12. 4. 2024. Jednání se zúčastnili zástupci zemí evropského společenství z řad CITES enforcement orgánů, výkonných orgánů, celníků (WCO), policie (Europol, Interpol) a Eurojustu, jakož i nevládních organizací (TRAFFIC). Česká republika byla zastoupena jedním delegátem, reprezentantem ČIŽP. Cílem jednání byla především výměna informací v boji proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin a prezentace zajímavých případů z poslední doby. Dále byly účastníkům představeny aktivity Eurojustu, Europolu, Interpolu a Světové celní organizace (WCO) související s obchodem s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin („wildlife“).

Podrobný přehled jednání:

11. 4. 2024

Úvod zasedání byl věnován přijetí agendy, představení zástupců Eurojustu, jakožto hostitelské organizace, zástupců Evropské komise, jakožto zastřešující organizace a schválení agendy 46. zasedání EG. Blíže byla představena role Eurojustu v boji proti ilegálnímu obchodu s wildlife. Eurojust má 26 národních členů, ale spolupracuje na základě pracovních dohod i se státy mimo EU (Nigérie, Panama...). Jednotlivé členské státy podrobně představily proces akceptace a šetření případů.

První bod jednání se věnoval zdravotním aspektům obchodu s wildlife se zaměřením na záchyty masa („bushmeat“) z divokých zvířat. Zástupkyně Belgie informovala o problému s dovozem bushmeat v Belgii a konstatovala velký nárůst záchytů od roku 2018, kdy proběhlo školení zástupců celní správy na letišti v Bruselu. Případy se týkaly především záchytů masa z opic a krokodýlů, od roku 2021 byl v Belgii zaznamenán i nárůst ilegálního obchodu s masem luskounů. V roce 2023 bylo celkem zabaveno přes 4 tisíce kg masa z volně žijících živočichů. Za tento nelegální dovoz byly v Belgii uloženy rozsudky až 8 měsíců odnětí svobody, pokuty až do výše 2000 eur či veřejně prospěšné práce. Zástupce Nizozemí následně v diskusi zmínil i problém dovozu masa z mořských živočichů (želvy apod.), a to především ze Surinamu, jakožto bývalé nizozemské kolonie, a poukázal rovněž na zásadní problém v potírání tohoto

nelegálního chování, především z důvodu osobních a rodinných kontaktů v rámci „obchodních řetězců“, s čímž účastníci v diskusi souhlasili, byť byl zaznamenán výjimečně i prodej takového masa přes inzertní servery.

Všeobecně však panovala mezi delegáty shoda nad obtížnou druhovou identifikací bushmeat, kdy jediným možným řešením je často pouze DNA analýza. V této souvislosti byl také představen probíhající vědecký projekt Univerzity v Leicesteru VERIF – ID, v rámci něhož má být vyvinut přenosný přístroj pro DNA analýzu a sekvenování, který by enforcement orgánům, např. na letišti, pomohl určit biologický druh do 10 minut.

S možnými riziky přenosu zoonóz, spojenými s obchodem s masem z volně žijících živočichů, pak seznámila účastníky jednání zástupkyně organizace UNODC v projektu SAFE (Safety across Asia For the global Environment).

Zástupkyně organizace TRAFFIC následně shrnula hlavní obchodní cesty pro bushmeat, mezi nimiž byly jako zdrojové země identifikovány především Kamerun, Kongo, DRC a další africké země, v Evropě pak Belgie, Nizozemí a Francie. České republiky se tento problém ve větší míře netýká.

V další sekci věnované seznámení se zajímavými případy a záchyty z poslední doby byly zástupci ze Španělska a Belgie prezentovány případy pašování úhořího monte. Zástupce španělské Guardia civil seznámil účastníky s vyšetřovacími metodami během operace Arieiro, která byla zahájena v listopadu 2021 a sledování podezřelých probíhalo v průběhu let 2022 a 2023. V rámci této operace, jíž se zúčastnil i Europol, byli ve Španělsku zatčeni 4 lidé a odsouzeni až na jeden rok odnětí svobody. Celkem bylo zajištěno 212 kg úhořího monte a odhalena síť překupníků cílící na Španělsko, Portugalsko i Francii. Zástupce Guardia civil upozornil především na modus operandi těchto ilegálních skupin, kdy pašování probíhalo v pronajatých skladech, pronajatých autech a často se měnili i lidé zapojení do tohoto ilegálního obchodu, což celé vyšetřování značně komplikovalo. Závažným problémem v odhalování ilegálního obchodu s úhořím monte je také skutečnost, že ilegální obchod bývá propojen s legálním a bez důkladné analýzy DNA je nemožné takovéto praktiky odhalit.

Zástupce belgických celníků seznámil účastníky s výsledky Operace Lake (společná akce vynucovacích orgánů z celého světa koordinována Europolem) na území Belgie a Nizozemí. V těchto zemích bylo zabaveno úhoří monte o váze 200 kg v hodnotě 400 tisíc eur a v souvislosti s tím zatčeno 27 lidí.

Opakovaně byla zmiňována potřeba sledovat při vyšetřování „wildlife crime“ rovněž toky peněz („money transfer“) – tj. převody peněz, odvody daní apod., které jsou často s organizovaným zločinem spojeny. V následné diskusi byla otevřena problematika ochrany dat pasažérů leteckých dopravců a jmenná evidence pasažérů („PNR“), kdy však v případě organizovaného zločinu (často právě případ wildlife crime) může být tato ochrana prolomena.

V odpoledním programu byly představeny novinky z Evropské Unie v oblasti regulace obchodu s wildlife a revidovaný akční plán Evropské Unie (EU Action Plan against Wildlife Trafficking) a dále přípravy na nadcházející jednání smluvních stran CoP 20, které se uskuteční pravděpodobně v roce 2025; místo konání není dosud vybráno.

Účastníci řešili jednotnou pozici EU v rámci rozhodovacích procesů a především ne příliš pružný a efektivní systém domluvy všech členských států a z toho vyplývající důsledky při předkládání a schvalování jednotlivých návrhů. Mezi plány zazněl také návrh na přesunutí všech druhů úhořů jednotně do příloh CITES II.

V následujícím bodě odpoledního programu se zástupce Nizozemí zaměřil na modus operandi užívaný při ilegálním obchodu s exempláři z přílohy B, které se v mnoha zemích EU nijak

neznačí a ani neregistrují, a na problémy s tím spojené. Opět byla zmíněna možnost ukrytí ilegálního obchodu v rámci legálního, vytvářející tak jakýsi pololegální rámec obchodů, jen velice těžko detekovatelný. V této souvislosti a v následné diskusi byly obdobné problémy zmíněny mnoha zeměmi, mezi nimi i Českou republikou, a problém prokazování původu těchto exemplářů byl široce diskutován.

Dalším problémem je zařazování a vznik nových druhů do příloh CITES, které obchodníci často označují již neplatným názvem a při kontrole tak na první pohled není patrná ochrana tohoto druhu (např. přesun nových endemických druhů *Iguana* z CITES II do CITES I příloh).

Na závěr prvního dne byly představeny současné operace Evropy v součinnosti s organizací OLAF (European Anti – Fraud Office) včetně podrobného popisu v pořadí již šesté operace LAKE, v rámci níž proběhlo po celém světě 25 900 inspekcí a bylo zabaveno 25 tun živého úhořího monte v celkové hodnotě 13 milionů eur. Další prezentovanou operací byla operace „Madeira de lei“ zaměřená na odhalení ilegálního obchodu se dřevem, v níž bylo zapojeno 13 latinskoamerických zemí a z evropských např. Německo, Slovensko a Portugalsko.

12. 4. 2024

Dopolední část jednání měla na programu dva hlavní body – obchod se žraločními ploutvemi a obchod s ptáky zařazenými do příloh CITES v rámci EU.

Obchod s produkty ze žraloků (nejedná se pouze o ploutve, ale rovněž o maso a kosmetické produkty s olejem ze žraločích jater) představila zástupkyně nevládní organizace TRAFFIC. Informovala o tom, že problém je spatřován opět především v druhovém určení, jelikož pod ochranu CITES spadají pouze některé druhy a identifikace druhu je např. v kosmetickém krému takřka nemožná. Problematické jsou i kontroly na letištích, při kterých celní kódy zboží nerozlišují specificky produkty ze žraloků. V souvislosti s tím byl předložen návrh na přesnější zařazení žraločích produktů v rámci stávající celní nomenklatury. Na tento návrh reagoval zástupce Europolu a sdělil účastníkům, že podrobný monitoring legálního obchodu je sice užitečný, ale problém způsobuje především ilegální obchod se žraločními ploutvemi, které proudí do Evropy skrytě, a navrhl rozšířit inspekce především na letištích a zaměřit se podrobně na to, co se vlastně v Evropě obchoduje.

Zástupce Nizozemska v této souvislosti opětovně upozornil na problém druhové identifikace a seznámil přítomné s vývojem přístroje na analýzu DNA i ve velmi sušených žraločích ploutvích, který vyvíjí celní správa v Holandsku a měl by být k dispozici do konce roku 2024.

Druhá část dopolední sekce byla věnována podrobné analýze rizik a vývoje nelegálního obchodu s ptáky v rámci EU. Úvod do problematiky zajistila přednáška zástupkyně organizace TRAFFIC, z níž vyplynulo, že dle shromážděných dat tvořili ptáci 12 % všech zabavených exemplářů CITES v roce 2023 a 9 % v roce 2022 a většinou se jednalo o papoušky, z největší části o žaka šedého. Reprezentanti jednotlivých členských států byli následně rozděleni do několika skupin a podrobně problematiku diskutovali, včetně zkušeností jednotlivých států. Ty se však významně liší, např. severské země tento problém nezaznamenaly vůbec, zde je monitorován především nelegální odlov šelem.

Delegátka ČIŽP seznámila účastníky se situací v ČR, kde byl v minulosti zaznamenán a odhalen velký případ pašování papoušků. V současné době jsou však dle jejího sdělení zabavovány spíše exempláře drobných zpěvných ptáků (ne pouze CITES, ale rovněž chráněných dle národní legislativy) nebo dravců a v těchto případech lze důvodně předpokládat nelegální odchyt v přírodě. Se sokolovitými dravci se pak v ČR obchoduje především s arabskými zeměmi, ale zástupkyně ČR v této souvislosti zdůraznila, že zde se jedná o obchod

legální. Česká republika se dále dotázala členky organizace TRAFFIC na způsob interpretace dat týkajících se zabavených papoušků žaka šedého, jelikož i ČR se po přesunutí tohoto druhu z přílohy B do přílohy A s tímto problémem potýká a TRAFFIC má k dispozici pouze souhrnná data k těmto záchytům. Z tohoto důvodu nelze rozlišit, zda se jedná o exempláře pocházející především z volné přírody či pouze jedince, u kterých v důsledku změny zařazení předmětného druhu do přísnější kategorie došlo ke ztrátě či neaktualizaci dokladů prokazujících legální původ.

Zástupkyně Slovenska rovněž potvrdila, že především v prvních letech po zařazení žaka šedého do přílohy A přibýlo na Slovensku množství zabavení těchto exemplářů. Dále byla v této sekci účastníky diskutována potřeba jednotného systému značení exemplářů ptáků – tj. jednotného systému kroužků platného pro všechny státy EU a na tomto panovala všeobecná shoda. Byla znovu nastolena myšlenka reaktivace pracovní skupiny na ptáky, ve které předběžně účast přislíbily Německo, Slovensko, Česká Republika, Holandsko a další státy.

V odpoledním programu zástupci Interpolu, Europolu, UNODC a WCO (Světová celní organizace) představili novinky a zajímavé případy z poslední doby. Prezentovali např. případy pašování želv z Tanzánie (v tomto případě se jednalo i o porušení welfare zvířat, jelikož ze všech zadržených želv vzhledem k podmínkám při transportu 90 % jedinců zemřelo) nebo odhalený nelegální obchod s vejci papoušků Ara, nelegálně dovážených do Jižní Ameriky, který představil zástupce Světové celní organizace.

V předposledním bodě jednání seznámil zástupce Německa přítomné účastníky s výsledky kontrol na největší burze plazů v Evropě – v německém Hammu, jakož i se zajímavými praktikami obchodníků s plazy. Poukázal v této souvislosti na problém obchodování druhů plazů, které sice nejsou chráněny mezinárodní konvencí CITES a v rámci Evropy tudíž není jejich prodej nijak omezen, ale přesto se může jednat o druhy chráněné v jejich domovině, pro něž platí v těchto zemích zákaz exportu (zmíněn např. případ Panamy).

Závěrem celého setkání pozvala zástupkyně ČR reprezentanty všech členských států EU na konferenci „EU Wildlife Forensic Conference“, která se bude pod záštitou MŽP ČR, University Karlovy v Praze a Evropské Komise konat v Praze ve dnech 11. a 12. září 2024.

Cestovní zpráva předložena dne: 18. 4. 2024

Zpracoval: Mgr. Jana Zacharová, Oddělení mezinárodní ochrany biodiverzity a CITES

Schválil: RNDr. Jindřich Novák, Ph.D., vedoucí oddělení mezinárodní ochrany biodiverzity a CITES